

ALBERT LUNDE – VEKKELSESLEDER OG ØKUMEN

Professor i kristendomshistorie, ph.d. Helje Kringlebotn Sødal

Resymé: Den Moody-inspirerte vekkelsesforkynneren Albert Lunde har liten plass i nyere norsk kirkehistorie til tross for at han sto bak en nærmest eksplosiv vekkelse i Norge og Skandinavia på begynnelsen av 1900-tallet. Lunde-vekkelsen regnes gjerne som et kortvarig fenomen med få langsiktige virkninger. Det er en forenkling, og i denne kirkehistoriske artikkelen gir jeg en ny og helhetlig framstilling av livet og virksomheten hans ut fra et økumenisk perspektiv. Jeg argumenterer for at Lundes viktigste betydning for ettertiden handler om det han bidro med for å fremme allianseøkumenikk i Norge og andre skandinaviske land.

Bondesønnen Albert Gustav Lunde (1877–1939) fra Vanse i Sør-Norge ledet en stor, felleskristen vekkelse tidlig på 1900-tallet. Den var størst i Norge, men det var også vekkelse rundt ham i Skandinavia og USA. Ifølge Birger Løvlie inngikk denne vekkelsen i en «lavkirkelig skandinavisme» med sterke forbindelser til den amerikanske vekkelsesforkynneren Dwight L. Moody (Løvlie 2022, 88–89). «Økumenisk skandinavisme» er en alternativ karakteristikk. Selv mente Lunde at arbeid for kristen enhet, «at træde ned Skrankerne imellem de Troende», var en hovedoppgave for alle kristne (Lunde 1913, 40). Han prioriterte derfor høyt å skape kristne samhandlingsarenaer og å dempe internstrid.

Respektert, undervurdert og lite utforsket

Utgangspunktet for artikkelen er det paradoksale fenomenet at Lunde, i den grad han er synlig i norsk kirkehistorie etter tusenårsskiftet, beskrives positivt – men så kort at han framstår som undervurdert. Noen eksempler illustrerer påstanden: Monografien *Vekkelsesvind. Den norske vekkingskristendommen* skriver bare: «I Kristiania trekte den seinare så kjende predikanten Albert Lunde fulle hus utover vinteren og våren 1905. Talet på nyvakte i hovedstaden skal dette året ha vore rekna til fleire tusen» (Seland og Agedal 2008, 38). Vekkelsen avgrenses i tid og geografi og framstår nærmest som et blaff. I oversiktsverket *Norsk kristendomshistorie* (Elstad og Halse 2021) er Lunde ikke nevnt. Det er han heller ikke i *Kristendommens historie. En innføring* som ellers har et langt avsnitt om vekkelseskristendom (Meistad 2000).

I *Norsk kristendomshistorie* går Lunde-vekkelsen under navnet Kristiania-vekkelsen og forbindes med frikirkedannelse (Oftestad m.fl. 2005, 213). Noe mer omtale får Lunde i *Norsk kristendomshistorie fra 1800–2020. Fra selvsagt tro til mangfold*, der de internasjonale og økumeniske trekkene kommer fram (Sødal 2021, 112). Mest står det om Lunde i *På terskelen til et nytt århundre. Studier i norsk kirkehistorie omkring 1900* (Ellingsen 2001). På den ene siden hevder Ellingsen at Lunde-vekkelsen fikk store resultater i samtiden. På den andre siden knytter han betydningen av den til én menighet og et minne: «Det som ble stående etter ham, var Den evangeliske forsamling i Møllergaten 20 og dessuten fruktene av den store vekkelsen i 1905, som ble husket lenge» (Ellingsen 2001, 148). Mitt argument er annerledes og dreier seg om at Lunde er historisk viktig som representant for evangelikal allianseøkumenikk i Norge.¹

Økumeniske strømninger

Lundes begynte som vekkelsesforkynner i en periode med sterk interesse for kristen enhet. De økumeniske strømningene i Norge og Skandinavia er godt belyst av andre (jf. Gibbard 2002, Olesen 1996, Ousland 1982). Derfor gir jeg bare et riss av det økumeniske miljøet Lundes virksomhet inngikk i. For enkelthets skyld brukes kortformene økumenikk, økumenisk og økumen med referanse til allianseøkumenikk.

De misjonsivrige Brødrevennene hadde brakt økumeniske tanker til Norge alt fra 1820-årene. Fra midten av dette århundret fikk Plymouth-brødrene et visst nedslag. De praktiserte «fri nattverd», aksepterte ulike dåpssyn og var særlig opptatt av endetiden (Dahlene 1983). Interessen for økumenikk skyldtes likevel mest verdensmisjonen og opprettelsen av Den Evangeliske Allianse i England (1846) kombinert med utbruddet av «århundrets vekkelse» i USA omtrent samtidig.² I London hadde 800 kristenledere fra mange protestantiske kirkesamfunn samlet seg under mottoet «We are one body in Christ».³ «Århundrets vekkelse» gikk på tvers av kirkesamfunnene. «Allianselinjen» oppsto og spredde seg østover. Målet var å realisere kristen enhet gjennom bønn, vekkelse og misjon.

Allianselinjen innebar samvittighetsfrihet i synet på dåp, nattverd og menighets-tilhørighet (Diesen 1994a, 178). Bibelen, ikke troskjennelser, var forpliktende (ibid., 263). Det gjaldt å være «gjenfødt» og ha en levende, personlig tro. Folk fra forskjellige menigheter kom sammen på årlige fellesmøter, bønnemøter og predikantsamlinger, og noen dro på internasjonale konferanser. Det siste gjaldt ofte de som hadde lederfunksjoner i et kirkesamfunn, en organisasjon eller en institusjon, slik det også ble for Lunde.

Da Lunde fikk sitt åndelige gjennombrudd, var den amerikanske verdensevangelisten Dwight L. Moody og den britiske misjonspioneren James Hudson Taylor blant de mest berømte representantene for allianselinjen internasjonalt. De var også godt kjent i norske vekkelsesmiljøer, blant annet fordi flere skrifter om og av Moody og mange av sangene som ble brukt under vekkelseskampanjene hans, ble oversatt til norsk.⁴ Taylor besøkte Kristiania i 1889, og i den forbindelse ble det stiftet en komité for misjon i Kina som kort etter førte til opprettelsen av Den norske Kinamisjon (nå Evangelisk Orientmisjon). Organisasjonen hadde tette forbindelser til Taylors China Inland Mission som var tuftet på allianselinjen.

Johan Storm Munch, Otto H. Treider og Thomas Ball-Barratt var blant de mest kjente norske representantene for allianselinjen. Munch var statskirkeprest, men skrev forfatningen til Den evangelisk-lutherske frikirke. Så ble han frittstående evangelist etter Moodys forbilde og var blant de første som introduserte ham i Norge. Munch hadde neppe noen personlig forbindelse til Lunde.⁵ Det hadde derimot Barratt, slik det framgår senere. Treider var skolemannen og predikant på fritiden. Han bekostet langt på vei oppføringen av datidens største kristne forsamlingslokale i Norden, Calmeyergatens misjonshus i Kristiania i 1891. Her var talestolen åpen for folk med forskjellig kirketilhørighet, men Treider måtte selge lenge før Lunde ønsket å ta lokalet i bruk. Treider var blant stifterne av Den norske Kinamisjon der Lunde ble styreleder 11 år etter at Treider hadde fratrådt samme verv (Lunde 1939, 136). Treider var inspirert av nyevangelismen og ønsket framgang for alle kirkesamfunn, men kritiserte statskirken for å være treg, kald og lite egnet for vekkelse.⁶ Han kritiserte også Barratts syn på helliggjørelse og åndsdaup som han kalte «*en grov vildfarelse*» (Treider 1926, 136, kursiv i kilde). Som Treider ble Lunde stående i statskirken. Til forskjell fra ham unngikk Lunde å kritisere andre kristne, han stiftet etter hvert en menighetslignende forsamling, og han var mer preget av anglo-amerikansk vekkelseskristendom enn av svensk nyevangelisme. Kildene mine dokumenterer ikke at det var særlig kontakt mellom Lunde og Treider, men flere «Treider-venner» ble senere med i Lundes forsamling. Av de ovennevnte var Moody utvilsomt Lundes viktigste forbilde (jf. ovenstående og Rudvin 1970, 64).

Allianselinjen sto sterkt i deler av norsk frikirkelighet med Det norske misjonsforbund, Metodistkirken under Barratts ledelse og De frie evangeliske venner som typiske eksempler. Linjen var også viktig i trosfellesskap som ikke organiserte seg som kirkesamfunn, slik som Frelsesarmeen og Treider-bevegelsen, og i misjonsorganisasjoner

som Den vestlandske Indremisjon, Den norske Kinamisjon og Den lille evangelisk-lutherske Missionsforening i Kristiania.

Sammenfattende skapte allianseøkumenikken og dens internasjonale og nasjonale frontfigurer store grupperinger som var godt forberedt på og som sterkt ønsket økumenisk vekkelse. Det særpregede ved Lunde-vekkelsen var størrelsen og at den favnet videre geografisk, sosialt og økumenisk enn norske vekkelser hadde gjort før. Dessuten engasjerte vekkelseslederen seg i flere og mer varierte økumeniske fora over lang tid enn de nevnte norske representantene for linjen hadde gjort.

Tema og tese

Artikkelens hovedtema er Lunde som økumen. Dette temaet er lite framhevet i forskningen og den øvrige litteraturen om ham, men kan gi ny kunnskap om Lunde og betydningen hans. Temaet er også relevant for å forklare hvorfor Lunde er underbetont i forskningen. Når kirkehistorikere primært har rettet søkelyset mot Lundes biografi og vekkelsen hans som etter hvert svant hen, kan Lunde virke lite viktig på sikt.

Tesen jeg argumenterer for, er at Lundes fremste historiske betydning ligger i hans økumeniske innsats som var viktigere enn litteraturen om ham hittil har vist. Lunde bidro vesentlig til – og mer enn de fleste i egen samtid – å skape respekt for økumenikk i vide kretser, og til å videreutvikle økumenisk virksomhet i Norge. Jeg sammenfatter og kommenterer foreliggende kunnskap om Lunde til en helhetlig framstilling om ham med økumenikk som omdreiningspunkt, og jeg bruker flere nye kilder for å gjøre det. Konkret undersøker jeg økumeniske trekk ved Lundes liv, virksomhet og forkynnelse og resultatene av dette. Norge står i sentrum fordi Lunde i hovedsak arbeidet her, men det gis også utblikk til resten av Norden.

Forskningssituasjon og kilder

Jeg har ikke funnet vitenskapelige artikler eller større studier med Lunde som hovedtema. Elith Olesens omfattende arbeid om anglo-amerikansk innflytelse på dansk kirkelev rundt 1900, omtaler norske forhold, men karakteriserer kort Lunde-vekkelsen som «imponerende» og påpeker at den er lite utforsket (Olesen 1996, 424; 786–787).

Lunde er omtalt i flere eldre arbeider om vekkelse og menighets- eller organisasjons-historie. Oscar Handeland har for eksempel gitt en fyldig fortelling om ham (Handeland 1936, 365–389). Den ligger tett på begivenhetene i tid, har et oppbyggelig sikte og er uten henvisninger. Det gjelder også Ivar Welles forord til en av Lundes prekensamlinger (Welle 1955, 7–14). Godvin Ousland har skrevet forholdsvis mye om hva Lunde sto for læremessig, noe som med unntak for det økumeniske ikke er hovedsak i denne artikkelen (Ousland 1982, 14–33). Disse og mange korte omtaler i en rekke framstillinger med kristent innenfraperspektiv på historien har opplysninger med relevans for temaet mitt. Jeg trekker veksler på dette materialet for faktaopplysninger og enkelte vurderinger slik henvisninger og noter viser.

Martha Lunde utga en minneskildring om mannen samme år som han døde (Lunde 1939). Naturlig nok mangler den kritisk distanse til sitt objekt og er ikke uten videre egnet til å vurdere Lundes betydning. Det samme gjelder for et skrift av den kjente finske arkitekten og Lunde-tilhengeren, baron Karl August Wrede (1942). Nærheten til Lunde tilsier imidlertid ikke at faktaopplysningene skulle være upålitelige. Det er dem jeg primært bruker, og noen slike opplysninger finnes bare i disse skriftene. Jeg bruker også Martha Lundes gjengivelser av ellers tapte kilder til mannens økumeniske engasjement, reisedagbøkene hans og et referat.

Dagspressen skrev forholdsvis mye om Lunde og kaster lys over hvilke økumeniske arenaer han deltok på, hvem han samarbeidet med, og hvordan han ble vurdert av ulike kristenledere og utenforstående.⁷ Dette materialet er sporadisk brukt av andre.

Av de kristne bladene er ukeavisa *Byposten* (nå *Korsets Seier*) en viktig kilde til hendelser i 1905 da Lunde-vekkelsen var på det største. *Byposten* ble grunnlagt av Barratt i 1904 mens han var metodistpastor. Bladet fungerte i en kort periode som et fellesorgan for alle i Norge som var opptatt av vekkelse, nasjonalt og internasjonalt.⁸ *Byposten* er, det jeg kan se, ikke gjennomgått som kilde til Lunde av andre. Månedssbladet *Kinamisjonnæren* (nå *Asias millioner*) er nok en viktig kilde til Lundes økumeniske arbeid, men har heller ikke vært gjennomgått systematisk før i studier om Lunde.⁹

Mange av Lundes prekener ble publisert og får fram økumeniske trekk i forkynnelsen, men har ikke vært gjennomgått med dette for øye (Lunde 1905; 1912–13; 1941; 1955).

Sammenlagt er kildematerialet variert og tilstrekkelig for å gi en helhetlig presentasjon av Lunde som økumen, og for å underbygge tesen.

Biografi med vekt på økumeniske trekk

Lunde ble døpt i Den norske kirke og vokste opp i et lavkirkelig og vekkelsespreget luthersk miljø.¹⁰ Han møtte tidlig luthersk mangfold, men fikk også andre impulser. Brødremenigheten, som aksepterte ulike læreoppfatninger og var særlig opptatt av misjon, hadde en vennegruppe på Vanse (Valton 1942, 62–62). Videre var det utstrakt kontakt mellom folk på Lundes hjemsted og det religiøst mangfoldige USA. Han vokste opp i en tid med større interesse for økumenikk og svakere lojalitetsfølelse for det lutherske enn før.¹¹

Lunde dro til USA som 17-åring uten å ha opplevd et kristent gjennombrudd. Det fikk han der på et møte i Frelsesarmeen som 19-åring. Deretter engasjerte Lunde seg i den felleskristne organisasjonen KFUM og brukte mye tid på bibellesing, møter og traktatspredning. Teologiske skolering fikk han gjennom et kort bibelkurs i USA. Han var begavet, men hadde ikke rukket å fullføre middelskolen før han forlot Norge.

Omkring århundreskiftet møtte Lunde to kongregasjonalister og økumeniske forkynnere som samlet skarer fra ulike kirkesamfunn på vekkelsesmøtene sine – Moody og engelske Campell Morgan. Disse to ble Lundes viktigste forbilder og preget ham for li-

vet. Lunde fikk forkynnerkall i 1899 gjennom Moody, like før verdesevangelisten døde. Året etter deltok Lunde på møter med Morgan som forkynte bibelnært, uten fakter og sterke følelsesappeller. Lunde ble inspirert til å tale på samme måte. I USA ble Lunde også kjent med nye møteformer og møtesteder, og han lærte økumenikkens fellesspråk, engelsk, flytende. Kallet til å bli omreisende forkynner kom gjennom den danske, lutherske presten Nils Carlsen som tok Lunde med på forkynnerferd i Dakota. Det ble vekkelse rundt dem, og vekkelsen fortsatte i Lundes spor i Norge da han vendte tilbake dit i 1901.

Så lagt viser Lundes biografi flere momenter som kan forklare hans økumeniske innstilling. For det første dreide det seg om positive erfaringer med luthersk mangfold og økumeniske miljøer. Frelsesarmeen, KFUM og de største forbildene hans, Moody og Campbell, var økumeniske. For dert andre handlet det om Lundes forkynnerkall. Skulle han lykkes med å nå mange med vekkelsesbudskapet, gjaldt det å samarbeide med dem som ivret for vekkelse, uavhengig av kirkemedlemskap.

Lunde ville ikke binde seg til noe kirkesamfunn eller organisasjon da han kom hjem fra USA. Isteden opparbeidet han seg et løst og fleksibelt nettverk i tråd med Moody og Campbells eksempel.¹² Lekmannsforkynnere fra Det norske lutherske Kinamisjonsforbund (nå NLM) og Det vestlandske Indremisjonsforbund (nå ImF) ble tidlig del av Lundes nettverk. I startfasen var Ludvig Hope, Andreas Lavik og Sigbjørn Modalsli særlig viktige. anbefalinger fra dem og andre førte til at Lunde etter hvert fikk leie lokaler av de lutherske organisasjonene. Enkelte prester tilhørte også nettverket og lånte kirken til ham.

Noen i nettverket hadde frikirkelig tilknytning. Blant de viktigste var Thomas Ball Barratt før han ble pinsevenn i 1906, Kristian Grimstvedt som var blant stifterne av Plymouth-brødrene i Norge og Lundes personlige venn (Dahlene 1983, 27–29; 125), og Johannes Lunde som var baptistpastor i Ålesund og Alberts bror (Løvlie 2007, 67). Forholdsvis mange fra høyere sosiale lag tilhørte etter hvert Lundes nettverk. I skandinavisk sammenheng gjaldt det eksempelvis prins og prinsesse Bernadotte i Sverige, grev og grevinne Moltke i Danmark og riksdagspresident Paavo Virkunen, president Lauri K. Relander og tidligere nevnte baron Wrede i Finland. Kontakten blant eliten ga publisitet og tilgang til kirkebygg, men flertallet av Lundes tilhengere var fra midlere eller lavere sosiale lag.

Ett eksempel viser hvor utradisjonelt Lundes nettverk var: Etter et møte i presteforeningen i Kristiania i mars 1905, gikk prestene samlet til Calmeyergatens misjonshus for å høre Lunde. Her avsluttet den nyutnevnte kirkestatsråden Christoffer Knudsen møtet med å lyse velsignelsen (*Byposten* nr. 7, 1905). Knudsen hadde også latt Lunde tale i Tønsberg kirke to år tidligere.

Den største vekkelsen rundt Lunde oppsto i Kristiania i midten av februar 1905 og varte i omkring to måneder. Det som skjedde da, ga ham ry ut over landegrensene. Lunde fikk taleinvasjoner rundt om i Norge og til de skandinaviske landene. Han hadde

vekkelseskampanjer i Sverige allerede våren 1905 og kom tilbake flere ganger – den siste i 1938.¹³ Kildene mine viser at Lunde ikke dro til Danmark før i 1910, og at han senere reiste dit hvert annet eller tredje år.¹⁴ Finland besøkte han tre ganger, i 1912, 1913 og 1927. Utenlandsreisene ble forberedt gjennom nasjonale grupper som sørget for avisoppslag i forkant, og som distribuerte plakater med møteprogram og ba for kampanjene. Når Lunde kom til et nytt sted, var aktive kristne målgruppe for det første møtet fordi han mente det ikke ville bli vekkelse uten engasjement fra lokale kristne.

I 1910 grunnla Lunde Evangelisk Forening i Kristiania, en menighetsliknende forsamling som fulgte allianselinjen. Ifølge vedtektene skulle foreningen arbeide for «Guds rikes komme» med basis i Bibelen og Apostolikum (§ 1).¹⁵ Den skulle ikke verve fra annen kristen virksomhet, og medlemmene sto fritt i dåps- og nattverdsynet (§§ 2 og 3). Foreningen skulle ha et styre, egne lokaler og lønnede arbeidere (§ 8). Heretter fikk Lunde, som nå også var forstander, problemer med å leie lokaler av de lutherske organisasjonene som oppfattet foreningen som en konkurrerende frimenighet.

Lunde forkynte så i et stort telt på Majorstua. Han kjøpte også avholdslokalet i Møllergata 20 og fikk det ombygd med 1 200 sitteplasser. Søndagsmøtene trakk gjerne flere, og mange måtte stå (Nygard og Vasvik 2012, 99). Foreningen tok navnet Den evangeliske Forsamling i 1929 og har siden 2024 hett Håp.¹⁶ På det meste hadde Lundes forsamling drøyt 800 medlemmer (Diesen 1994b, 112). Han stiftet også Den evangeliske Forsamling i Trondheim som var i virksomhet fram til 1971.

Institusjonaliseringen kom for å dekke praktiske og åndelige behov, ikke fordi Lunde ønsket å danne en menighet. Blant annet trengte de omkring 100 veilederne fra ulike kirkesamfunn som bisto under vekkelsesmøtene i hovedstaden, en fellesarena.¹⁷ Sett fra Den norske kirkes og de lutherske misjonsorganisasjonene ståsted hadde Lunde uansett brutt rammene for samarbeid, og relasjonen mellom ham og lutheranerne ble vanskeligere. Likevel ble Lunde snart invitert til lutherske samlinger. Det gjaldt eksempelvis Indremisjonens landsvennsstevner der også Ole Hallesby, Johan Martin Wisløff, Johannes Brandtzæg og Ludvig Hope var på talerlisten, og Svenska Missionen i Kinas årskonferanse.¹⁸

Resten av Lundes liv sto i vekkelsesforkynnelsens, ytremisjonens og økumenikkens tjeneste. Han holdt vekkelsesmøter i mange land, og talene ble utgitt på dansk, svensk og finsk (Vasvik 1999, 127). I 1912 ble Lunde medeier i det nystiftede, felleskristne bladet *Evangelisten* som var sterkt inspirert av anglo-amerikansk vekkelseskristendom. Lunde kjente flere av eierne fra USA, og bladets målsetting samsvarte med hans egen: Å være til «Guds folks oppbyggelse og sjelers frelse», som det het i referatet fra den første generalforsamlingen.¹⁹ Kirkestrid og omstridte lærespørsmål skulle «så vidt mulig» holdes unna *Evangelisten* som fem år senere hadde omkring 18 000 abonnenter. Lunde var bladets formann fra 1919–38, og han talte under bladets årlige bibelkonferanser i 13 år (Vasvik 1999, 177; 127).

I 1917 ble Lunde styreleder i Den norske Kinamisjon og satt i vervet til sin død. Kinamisjonen var en evangelikal, felleskristen organisasjon tilsluttet China Inland Mission og landets femte største ytremisjonsorganisasjon målt i innsamlede midler.²⁰ Båndene ble sterke mellom Lunde, forsamlingen hans og Kinamisjonen. Kinamisjonen fikk kontor i Møllergata 20 og hadde årsmøter der. Lundes forsamling arrangerte faste bønnemøter for Kinamisjonen og sponset den økonomisk. Som styreleder ble Lunde også med i Norsk Misjonsråd (1921, nå NORME) som da representerte 15 misjonsorganisasjoner innen Den norske kirke og frimenighetene. Den Evangeliske Forsamling var derimot ikke medlem i Norges Dissentering som var blitt grunnlagt i 1902.

En hektisk livsførsel med forsamlingsledelse, taleoppdrag i inn- og utland, styreverv og sjelesorg tærte på Lundes helse. Den ble stadig dårligere i 1930-årene, og han døde av slag 61 år gammel. Begravelsesseremonien hadde et økumenisk preg og foregikk i Møllergata 20. Representanter fra indremisjonsorganisasjonene, Den evangelisk lutherske Frikirke, Baptistforbundet, Det norske Misjonsforbund, Frelsesarmeen, Plymouth-brødrene, Norsk misjonsråd og flere andre hadde minneord.²¹ Ebba og Oscar Bernadotte var på plass i salen som ikke greide å romme de frammøtte fra alle samfunnslag og mange kirkesamfunn. Barratt skrev en økumenisk sang som sluttet slik:

Vi møtes skal engang i himlens sale
ved myriader om vår felles venn!
Der skal vi fritt om alle ting samtale
og aldri, aldri skilles vi igjen!

Lunde hadde begynt sitt aktive kristenliv i en økumenisk sammenheng, og et kristent «fellesmøte» tok avskjed med ham.

En tid for vekkelse og samhold

Mange vekkelser har kommet i perioder med uro, krig, katastrofer og nød. Tiden rundt århundreskiftet var en slik periode.²² Store vekkelser i England og USA inspirerte flere vekkelser i Skandinavia (Gibbard 2002, 48–57). I Norge kan Lunde-vekkelsen med sin betoning av enhet og samhold blant kristne, ha tjent på den sterke nasjonale «vekkelsen» som toppet seg i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905.

Det var mye å bekymre seg over, og mye som kunne minne bibellesere om trengselene før «enden»: Økonomisk var hovedstaden fortsatt preget av «Kristiania-krakket» som i 1899 hadde gjort tusener arbeidsløse og husløse. Teologisk raste striden mellom liberale og konservative. Katastrofene kom på rekke og rad: I Ålesund brant 850 hus ned i januar 1904. I juni samme år forliste emigrantskipet Norge, og mer enn 600 druknet. I oktober ble Sør-Østlandet rammet av et jordskjelv midt i kirketiden. Da det kom, var Lunde for øvrig på et nattverdmøte med Plymouth-brødrene i Losjen i Moss der forsamlingen skal ha blitt mer oppbygd enn skremt av skjelvet (Welle 1948, 336; Dah-

lene 1983, 124). Én måned før Lunde-vekkelsen brøt ut i hovedstaden, mistet over 70 mennesker livet i et skred i Loen, og omtrent samtidig kom et epidemisk polio-utbrudd til landet. Politisk hadde Arbeiderpartiet fått representasjon på Stortinget i 1903, og mange var skremt av partiprogrammet som slo fast at det ikke skulle bevilges offentlige midler til kirkelige og religiøse formål, at kirkesamfunn skulle betraktes som private foreninger, og at skolen skulle være konfesjonsløs.²³ Mest presserende var likevel spørsmålet om oppløsningen av unionen med Sverige. Mange fryktet mobilisering og krig, og Russland var allerede i krig med Japan.

Sosiologisk kan Lunde-vekkelsen forklares med deprivasjon, eller med et samvirke mellom flere faktorer der behovet for trygghet, fellesskap og enhet inngikk. Barratt oppsummerte senere situasjonen i 1905 slik: «Møtene samlet enormt med folk, og vekkelsens ild brant med stor styrke. De urolige tidene og spente forholdene i forbindelse med oppløsningen av unionen med Sverige gjorde vel også sitt til at folk kjente behovet av den trygghet evangeliet gir».²⁴ Når trygghet og samhold synes særlig viktig for å forklare Lunde-vekkelsens omfang, følger det at vekkelsens økumeniske profil kan ha bidratt til oppslutningen om den.

Økumenikk i vekkelsesåret 1905

12. februar 1905 holdt Lunde, som da var 27 år, sitt første vekkelsesmøte i Kristiania og utløste den kanskje tallmessig største vekkelsen i byens historie (Diesen 1994b, 111). Oppslutningen kunne sammenliknes med besøket til byens over 20 kinoer samlet sett, og vekkelsen er kalt «den bredeste folkelige bevegelsen i tiden» (Skard 1976, 285; 195).

Lunde var invitert til Kristiania av Kristian Grimstvedt. Grimstvedt alias KG hadde utgitt den første bibelordboka i Norge i 1891 og sendte Lunde 200 eksemplarer for å finansiere et hovedstadsopphold (Dahlene 1982, 125). Dette tolket Lunde som et kall. Trolig så han også hen til Moodys storbystrategi som gikk ut på å få fotfeste der det var flest folk (Olesen 1996, 74). Grimstvedt og Lunde hadde mye til felles og var venner (Dahlene 1983, 125). Begge hadde vært i USA, tatt dåpen som voksne, deltatt på Moodys møter og på Plymouth-samlinger i Norge og vært reisepredikanter. Plymouth-forsamlingen i Kristiania fikk 40–50 nye medlemmer som følge av Lunde-vekkelsen i 1905 (ibid., 54).

I hovedstaden ville misjonsorganisasjonene ikke stille lokaler til rådighet for Lunde hvis han ikke endret dåpssyn, og det var uaktuelt. Dermed var Calmeyergatens misjonshus stengt. Her var det 3 000 sitteplasser og mulighet til å stue inn 4–5 000. Da en forkynner i Kinamisjonsforbundet garanterte for Lunde teologisk, fikk han leie det nest største kristne forsamlingshuset, Hausmannsgatens bedehus, fordi han bare ville «sjelers frelse» (Lunde 1939, 31).

Etter åtte møter i Hausmannsgaten var det klart at lokalet var for lite. Mange ble stående utenfor i vinterkulda, og Lunde bestemte seg for å leie Tivoli teater med plass til 2 500.²⁵ Varmeapparatet var i stykker, og leien var lav, men det ble for trangt og kalt.

Mange, deriblant Ludvig Hope og hovedstadspressen, tok nå til orde for at Calmeyergatens misjonshus måtte åpnes for Lunde. Det skjedde under forutsetning av at han bare forkynte «sådanne frelsessanheter, som alt Guds folk i det vesentlige er enige i» (Lunde 1939, 35). Utleier ba om at ettermøtene måtte holdes i lillesalen for å begrense omfanget av denne møtedelen som mange var kritiske til. Lunde rettet seg ikke etter ønsket fordi hovedsalen ble fylt av folk som søkte forbønn. Kravet om å forkynne samlende, innfridde han.

Møtene i Calmeyergaten varte fra 23. februar til påske som dette året kom midt i april. Innimellom holdt Lunde et par møter i Uranienborg kirke. Vanligvis var det kø lenge før lokalene åpnet en times tid før oppstart kl. 20. Lunde ba om at plassene ikke måtte tas fra de «uomvendte». Særlig burde det tas hensyn til at forretningsfolk sluttet på jobb kl. 20 og var forhindret fra å stå i kø (*Byposten* nr. 11, 1905). Da møtedeltagerne var kommet inn, sang og ba de til møtet formelt begynte (Handeland 1936, 383; *Byposten* nr. 8, 1905). Lundes preken var høydepunktet.

Karakteristikk fra henholdsvis metodistpastor Barratt og hovedstadsbiskop Anton Christian Bang tyder på at Lunde greide å balansere forkynnelsen slik at den traff både kirkefremmede, vekkelsekristne fra lutherske og frikirkelige miljøer og presteskapet. Barratt la mest vekt på Lundes vekkellesappell og åndsfylde: «Forkyndelsen er enkel, grei og paagaende. Det er Den Hellige Aands kraft, som følger ham, derfor vinder han ogsaa sjæler over alt [...] Halleluja!», skrev han begeistret (*Byposten* nr. 6, 1905). Biskopen framhevet på sin side at forkynnelsen var edruelig, godt forberedt og hadde trekk som minnet om haugianerne. Lunde talte lavmælt om det kristne var enige om: «Han har sin styrke i at predike vækkelse og tro paa Kristus – der gaar et stærkt etisk drag gjennom hele hans forkyndelse, han er meget forsiktig med at sætte lidenskaper i bevægelse», mente Bang.²⁶ *Aftenposten* rapporterte at Lunde var «velgjørende fri for al Deklamation og alt opstyltet Væsen og alt 'Føleri'» og presiserte at han «udelukkende» talte til viljen (*Ugeudgave* 8.4.1905). Det er uvisst om den anonyme journalisten hadde vært med på ettermøtene da dette ble skrevet.

Bønn og individuell overgivelse sto i sentrum på ettermøtene slik Lunde hadde lært av Moody. Dette møteleddet kunne vare i flere timer, «til langt på nat» med Barratts ord (*Byposten* nr. 8, 1905). Lunde ledet an, assistert av veiledere fra flere kirkesamfunn. Alle som ville be i plenum, ble oppfordret til å be høyt, saklig, kort og tydelig. De som ønsket personlig oppfølging, ble bedt om å rekke opp. Menn skulle veilede menn, kvinner skulle veilede kvinner. Det hendte at Lunde og hele forsamling falt på kne (Wrede 1942, 16–17; 24).

Kildene viser at det var forskjellige syn på ettermøtene. De som sympatiserte med Lunde, beskrev dem som rolige og kontrollerte, uten hysteriske utbrudd, men også som et « Brusende hav » (Handeland 1936, 383; Welle 1955, 8). Biskop Bang mente de var «nødvendige» ut fra etterspørselen, men ønsket at byens prester tok regien og flyttet dem til kirkene.²⁷ Biskopen var urolig til tross for at flere av byens prester bisto (Welle

1955, 8). Domprost Gustav Jensen var positiv til Lunde, men kritisk til ettermøtene som han mente kunne være «påtrengende». Selv anbefalte Jensen sjelesorg i enerom (Handeland 1936, 387). Barratt likte ettermøtene. Det var «godt» å høre «de sørgendes graadkvalte bønner» og å se at Lunde ba for syke, skrev han (*Byposten* nr. 8 og nr. 12, 1905). Senere rapporterte han fra et ettermøte i Ski kirke der Lunde sto på en stol i koret mens flere «oprakte sine hender i forbøn», og mange ba høyt. Barratt var glad for at «hvemsomhelst kunde bede i en statskirke» og hadde forventninger om permanente økumeniske bønnemøter i kirkene (*Byposten* nr. 17, 1905, kursiv i kilde). Det skjedde ikke.

Frelsesarmeen, Moody og andre økumeniske vekkelses internasjonalt hadde brukt ettermøter, og i Norge forbandt mange dem med Fredrik Franson. Omkring 20 år før Lunde hadde han holdt ettermøter og fått mye kritikk. Lundes ettermøter var roligere og mer kontrollerte enn Fransons, «om end Udslag af Hysteri ogsaa her af og til skjæmmer», ifølge et avisoppslag (*Fædrelandsvennen* 9.1.1907). Uansett ble ettermøter mer akseptert og brukt i evangelikale kretser fra Lundes tid av.

Lunde dro til Stockholm etter påske. Der talte han i Blasieholmskyrkan som var nesten like stor som Calmeyergatens misjonshus. Folk kom til tross for de diplomatiske forhandlingene om unionsoppløsningen som gjorde nordmenn lite populære. At Lunde ikke var udiskutabel luthersk og hadde en dialekt som var vanskelig å forstå i Sverige, la ikke noen demper på oppmøtet. Jørgen Løvland som senere ble norsk statsminister, og som var i Stockholm for å roe gemyttene, var blant dem som kom (Welle 1955, 11). Lunde forlot Stockholm like før 7. juni-vedtaket som opphevd unionen mellom Norge og Sverige. Han giftet seg med Martha Wold i Kristiania og gjenopptok møtevirksomheten. Kona hadde bakgrunn fra Plymouth-brødrene.

«Lunde-striden»

Lunde var en vennlig og fredelig mann som hadde «søgt at leve og lære slig, at Splittelse kunde undgaas» (*Fædrelandsvennen* 25.3.1907). Like fullt ble han årsak til en lærestrid. Kunne et statskirkemedlem som var gjendøpt, som representerte innslag av uluthersk teologi, og som brukte amerikansk-inspirerte vekkelsesmetoder, anerkjennes i lutherske kretser? Sammenlignet med haugianerne la han for lite vekt på boten, og sammenlignet med rosenianerne la han for mye vekt på viljens betydning for omvendelsen, mente kritikerne, som også pekte på at mange i Lundes veilederkorps var frikirkelige. Med andre ord dreide Lunde-striden seg om syn på kristent samarbeid og grenser for dette.

«Lunde-striden» gikk sterkest i Det vestlandske Indremisjonsforbund. Ifølge organisasjonens 50-års jubileumsskrift gjorde den «ubotelig skade» og splittet lekfolket i syn på gjenfødelse og dåp (Eide m.fl. 1948, 275). Det var også reaksjoner på at Lunde, i en «hektisk atmosfære» med Einar Mollands uttrykk, brukte frikirkelige som veiledere under ettermøtene, og på at de utnyttet situasjonen til å verve til egne menigheter (Mol-

land 1979, 129). Hvis det var hold i påstandene om verving, må veilederne ha trosset det Lunde sto for.

Styret i Bergen Indremisjonsforbund delte seg på midten i 1904 da det sto om å kalle Lunde til forkynner, og lederens dobbeltstemme avgjorde til hans fordel (Eide m.fl. 1948, 151). Mindretallet krevde protokolltilførsel der det blant annet het at flertallsbeslutningen ikke var i overensstemmelse med den evangelisk-lutherske bekjennelse og i strid med foreningens lover og ånd. Uenigheten sprengte styret senere samme år (ibid. 161).

I kirkelige kretser var det også ulike syn på grensene for samarbeid. Biskop Bang i Kristiania stilte seg «vennlig» overfor Lunde som han forbandt med frikirkene, «sektene» i hans terminologi. Bang ville ikke ha direkte samarbeid, men «give hinanden lov til at virke» (*Byposten* nr. 12, 1905). Lunde fikk dermed tillatelse til å tale i alle byens kirker. I Trondheim var det dissens, og departementet ble bedt om å avgjøre om Lunde skulle få låne kirkene (*Aftenpostens Ugeudgave* 29.4.1905; 24.2.1906). I Danmark protesterte et enstemmig menighetsråd i Randers mot at Lunde fikk tale i danske kirker og misjonshus (*Fædrelandsvennen* 20.11.1915).

Lutheranere som gikk inn for å slippe Lunde til i sine sammenhenger, kom snart i flertall. De argumenterte praktisk og pragmatisk: Lunde var et unntak og sto i statskirken, hevdet noen. Det Lunde oppnådde, og den felleskristne innstillingen han la for dagen, talte til hans fordel, het det ofte. Den religiøse lengselen i befolkningen var for sterk til at prestene kunne hanskkes med den. De trengte Lundes hjelp, sa noen i ordelag som minner om Gisle Johnsons nødsprinsipp fra århundret før om å tillate lekmannsforkynnelse som en nødløsning. Striden gikk også i Danmark der prost Henry Ussing i Jesuskirken i Valby, København, var blant dem som ville bære over med Lundes ulutherskhet: «Han prædiker ikke særmeneringer, men evangeliets midtpunkt med det ene maal at føre mennesker til Herren», hevdet prosten. I en slik situasjon spurte han retorisk om det ikke ville være «uriktig» å avstå fra Lundes «hjælp» (*Fædrelandsvennen* 18.2.1915).

Striden omkring Lunde og den lutherske bekjennelsen blusset opp igjen da han stiftet Evangelisk forsamling som ble oppfattet som en frimenighet. Like fullt var Lunde snart å se på talerlister i bedehus og kirker. Det vitner om at holdningen til økumenisk samarbeid på evangelikal side var blitt styrket i løpet av de årene Lunde hadde vært forkynner og til tross for «Lunde-striden». Han var selv en viktig årsak til utviklingen.

Økumenisk forkynnelse

Lundes prekenes fra Calmeyergatens misjonshus i 1905 ble stenografert og utgitt i bokform (Lunde 1905; 1912–13; 1955). Her kommer hans «økumeniske program» særlig klart fram i prekenen «Fader, at alle maa være eet!» (Lunde 1913, 27–41). «Enhed betyder at være forenet under *det ene Hoved – i det ene Legeme*», forkynte Lunde og viste til skriftsteder, Moody og dagligdagse eksempler. Hjertene måtte utvides og fylles med Kristi kjærlighet «saa vi kom bort fra al Smaalighed og mere lærte at elske hverandre,

saa vi kunde række *Samfunds høire Haand* til alle troende», het det videre. Lunde viste i forkynnelse og med handlinger at han i bokstavelig og overført betydning rakte hånden ut til alle som «i Sandhed og Oprigtighed følger den Herre Jesus».

Prekenene fra Calmeyergaten og senere utgivelser illustrerer hvordan Lunde i arbeidet for enhet ved både å unngå splittende temaer som dåp og nattverd, og ved ikke å bruke talestolen til å kritisere protestantiske kirkesamfunn og bevegelser. «Ingen må tro at partiånd og partisinn er en frukt av åndelighet», poengterte han (Lunde 1941, 13). Det økumeniske anliggendet kommer særlig godt fram i forkynnelsen om Den helige ånd og endetiden. Disse temaene forbigikk han ikke i stillhet selv om det var ulike meninger om dem, men forkynte på en måte som kunne virke samlende og støttet seg i dette særlig på Moodys eksempel.

I prekenen «Åndens gaver og Åndens verk» (Lunde 1955, 89–100), var det lite om språkunderet på pinsedag og de konkrete nådegavene fra 1 Kor. 12 som ble tolket ulikt i evangelikale miljøer. Bibelen formidlet ikke at «de underlige tegn som skjedde på pinsedag, skal gjentas», het det. Lunde la vekt på at Ånden driver til Kristus og gir kristne kraft, autoritet og frimodighet. Da han talte om «De åndelige gaver i menighetens oppbyggelse» i sin egen forsamling, var tendensen den samme og nøkterne.²⁸ Det var ikke profetisk gave i betydningen uvanlige forutsigelser som sto i sentrum. Han viste til at gaven skulle bygge menigheten opp gjennom «trøst, oppbyggelse og formaning».

Endetidsforkynnelse hadde stått sentralt i vekkelsen rundt Franson, men fikk en mindre framskutt plass hos Lunde.²⁹ Like fullt hadde han vært opptatt av Jesu gjenkomst siden han hørte Moody tale om dette: «Det ble med ett så levende for meg at Jesus snart skulle komme igjen, og tanken på det gjorde meg så frimodig og glad», fortalte han senere (Lunde 1941, 14). Dette sitatet fra prekenen «For annen gang» er betegnende for hvordan Lunde behandlet temaet. Det var galt å skremme med endetidsforkynnelse, og kristne burde glede seg til de siste tider, sa han både i denne prekenen og «Herrens Gjenkomst» (Lunde 1912, 91–101). Rett forberedelse til endetiden handlet om hverdagen, det praktiske og jordnære: «Måtte vi alle gjøre vårt arbeide hver dag som om den var den siste. Det er den rette måten å vente Jesus på» (Lunde 1941, 15).

Prekenen «Jesus kommer igjen!» handlet også mest om det trøstefulle ved gjenkomsten (Lunde 1905, 107–120) som dessuten hadde et økumenisk trekk: Splittelser og stridsspørsmål ville forsvinne. I dommen ble det ikke spørsmål om kirketilhørighet og om å få rett «fordi jeg er Methodist [...] eller fordi jeg er Lutheraner». Kriteriet var «at vi kjender ham, at vi er kjendte af ham, at vi er frelste ved Blodet». Teologiske stridsspørsmål ble besvart «hjemme i Evigheden». Jeg har ikke funnet eksempler på at Lunde offentlig støttet eller talte om den omstridte og Plymouth-inspirerte tidshusholdningslæren (dispensasjonalismen) som hans medutgiver i *Evangelisten* Adolf Bjerkreim forkynte.

Lundes tilnærming til slike lærepunkter reflekterer praksisen til Moody og Campbell og allianseøkumenikken. Budskapet om frelse og et liv i kristen etterfølgelse var forkynnelsens sentrum.

Lunde, Barratt og pinsebevegelsen

Lundes økumeniske innstilling vises i møte med Barratt, og i sin klassiske studie om pinsebevegelsen hevder Nils Bloch-Hoell at Lunde-vekkelsen var viktig for å forberede pinsebevegelsens nedslag i Norge (Bloch-Hoell 1956, 110; 121). Dette slutter jeg meg til. Ellers er det hevdet at Lunde-vekkelsen nådde sitt høydepunkt i 1906 da pinsevekkelsen kom til Norge (Vanton 1942, 196–197). Det er derimot å knytte for nære bånd mellom de to vekkelsene som heller ikke avløste hverandre. I 1905 var Barratt viktigere for Lunde-vekkelsen enn det Lunde ble for pinsevekkelsen året etter da Barratt kom åndsdøpt tilbake fra USA. Barratt deltok på Lundes møter i 1905 og skrev mye om dem i *Byposten* som hadde et opplag på 2000. Bladet gikk dessuten i flere eksemplarer ved ekstra anledninger (Årdal 1994, 64), og Lundes møter var ekstraordinære. Han var på forsiden av *Byposten* med lange reportasjer og fotos i fem utgaver våren 1905 (nr. 6, 7, 8, 11 og 12).

Metodistpastor Barratt ønsket seg en «fællesoptæden» med Lunde i Kristiania (*Byposten* nr. 7 1905). Lunde må ha vurderte dette ønsket som lite tjenlig hvis han skulle opprettholde tilliten i lutherske miljøer, for det ble ikke noe slikt fellesarrangement. Da pinsevekkelsen kom med en møteform som skilte seg fra Lundes mer stillfarende, ble det enda viktigere for ham å ligge lavt i forhold til Barratt. I en tale på nyåret 1907 skal Lunde sågar ha rettet «en alvorlig Advarsel mod denne stormende, plutselige religiøse Opbrusning».³⁰ Kilden viser likevel ikke om Lunde uttalte seg generelt om ekspressiv religionsutøvelse, eller om han advarte mot Barratt og pinsevekkelsen spesielt. Det siste ville ha vært et brudd med den praksisen han ellers fulgte.

Ifølge Barratt var Lunde ikke blant de mange kristenlederne som møtte pinsebevegelsen med kritikk og polemikk (Barratt 1941, 90). I et økumenisk perspektiv er den gjensidige anerkjennelsen som lå i at de to vekkelseslederne ikke kritiserte hverandre, viktig. Pinsemøtene var mer følelsesladde enn Lundes, men ettermøtene hans hadde noen innslag som kunne minne om pinsevennene – slik som håndsopprekking og bønn for syke. For dem som hadde vært med på Lundes ettermøter, kunne pinsevekkelsens former fortone seg mindre fremmed enn for dem som ikke hadde vært på andre samlinger enn gudstjenester i Den norske kirke og misjonsmøter på bedehuset. Lunde-vekkelsen kan i noen grad ha virket dempende på kritikken mot pinsebevegelsen fra andre evangelikale miljøer og gjort uttrykksformene som kom med denne vekkelsen, mer akseptable der.

Internasjonal økumenikk

Lunde var en ivrig bidragsyter til økumenisk grasrotarbeid i form av fellesmøter. Han var ikke like begeistret for internasjonale konferanser og møter som han også deltok på.

I 1921 representerte Lunde Norsk Misjonsråd på verdensmisjonskongressen i Lake Mohawk, New Jersey, USA og beskrev møtene som «gode» (Lunde 1939, 89–90). Jeg har ikke kilder som viser mer om hvordan han vurderte kongressen. Sju år senere dro Lunde til verdensmisjonskonferansen i Jerusalem, igjen som utsending for misjonsrådet. Martha Lundes minnebok har utdrag fra den dagboka mannen førte underveis, og fra et referat han skrev til misjonsrådet etter hjemkomsten. Dagboka finnes ikke i offentlige arkiver, og misjonsrådet tok ikke Lundes referatet med i sin publikasjon fra konferansen (*Norsk Missionsraad* 1928). Den eneste tilgjengelige kilden er dermed Martha Lundes utdrag fra mannens nedtegnelser (Lunde 1939, 104–121).

Lundes ambivalens til organisert økumenikk kom til syne alt før avreisen. Han var lite motivert for å lese sakspapirene som gjorde ham «meget lei over å være valgt» til delegat. Saksinnholdet var «som ukjent for mig», skrev han senere i referatet til misjonsrådet. Reisen var interessant, og åpningstalen ved verdensevangelisten, KFUMeren og økumenen John R. Mott var «myndig og sterk». Samtidig følte Lunde seg fremmedgjort: «Jeg kjenner mig ikke hjemme her». Konteksten viser at det ikke handlet om å være i fremmed land, men om åndelige forhold. Ifølge dagboka var det «gripende» å møte «brødrene fra alle disse misjonsmarker», men det første komitemøtet forløp uten «noe ord der virket som et budskap». Frustrasjonen er tydelig.

Lunde var takknemlig over å komme til Jesu hjemland. Dagboka viser at han var begeistret for steder og lokale folk, men den er knapp og uentusiastisk om møtene: «Overvar tre møter i dag. Intet av betydning», het det om andre konferansedag. Det var møter hele dagen, men «[i]ntet av særlig betydning» og «[i]ntet særlig å nevne». Ett av møtene var «ganske almindelig». Dagbokutdragene har bare to positive omtaler om de organiserte møtene. Et bønnemøte var «riktig godt», og et komitemøte om indremisjon var «lærerikt og blir mig til nytte». I referatet formidlet Lunde skuffelse over at talene handlet så mye om praktiske ting, og over at «ingen av de mange talere i eftermiddag har hatt et ord å si om Jesus og frelsen [...] men bare om reformer, som om det kan frelse dem», skrev han med en ironisk snert som talene hans ikke inneholdt. Dagboka viser ellers at Lunde knapt regnet katolikker som kristne. Muslimer som katolikker representerte «Satans surrogat for kristendommen», skrev han og kalte katolisismen «[e]n uforståelig religion».

Lunde ble skuffet over Jerusalem-møtet og ville ikke delta på «denne slags møter» igjen. Han kunne «tjene Herren bedre ved direkte arbeide i evangeliets tjeneste», het det i dagboka. Likevel var han senere med på økumeniske misjonskonferanser i Skandinavia. Han talte på Det nordiske misjonsmøtet i Oslo i 1932 med 650 delegater fra Norge, Danmark, Sverige og Finland, og han stilte lokalene i Møllergata 20 til rådighet for konferansen (*Kinamisjonæren* nr. 10, 1932). Fire år senere var det misjonskonfe-

ranse i København der Lunde var en av Norges to representanter i konferansens styringsgruppe (*Fædrelandsvennen* 5.9. 1936).

Oppsummert ser Lunde ut til å ha vurdert organisert, økumenisk arbeid på internasjonalt topp-plan som byråkratisk og uinspirerende. Det ble for mye generelt og abstrakt om vekkelse og misjon. Dette ville han ikke bruke tid på. Han må ha oppfattet skandinaviske misjonskonferanser annerledes, for her fortsatte han å engasjere seg.

Møtesteder

Spørsmål om forkynnelsens sted handlet om taktikk og praktiske forhold for Lunde, slik det gjorde for hans økumeniske forbilder fra USA og England. Alle slags lokaler var aktuelle. I 1905 leide Lunde, som nevnt, Tivoli. Året etter talte han i flere danselokaler (*Handeland* 1936, 389). Lunde leide også Turnhallen, avholdslokalet i Møllergata 20 som han senere kjøpte, Folkets Hus og Logen (Lunde 1939, 78; 86). Friluftsmøter og radio var andre arenaer.³¹

Lunde brukte kirker og bedehus da han startet som vekkelsesforkynner i Norge.³² Dette var ofte store bygg, og folk flest var lutheranere. For mange av dem var det uaktuelt å gå på møte i en frikirke. De frikirkelige var også få, til sammen knapt 30 000.³³ Lunde talte i Sokndal kirke i Rogaland allerede i 1902, og Ludvig Hope rådet ham tidlig til å leie av misjonsorganisasjonene. Derfor gikk Lunde ikke til frimenighetene da han kom til Kristiania i 1905 og strevde med å få lokaler.

Senere hadde Lunde mange møteturneer til «hovedstaden» i det norske bibelbeltet, Kristiansand.³⁴ Lokalene han brukte der, illustrerer hvordan han som etablert forkynner vekslet mellom ulike samlingssteder: Lunde talte som regel i Kristiansands største bedehus som indremisjonsforeningen eide, men han talte også i domkirken, i et telt, i Turnhallen og på friluftsmøter. I resten av Skandinavia talte Lunde for det meste i kirker.

Teltmøter var velkjent fra USA, England og Moodys virksomhet. I Norge ble Lunde «teltpioneren». Han fikk et telt med sitteplass til 2 000 gjennom en venn i USA og holdt de første møtene i «Sammenkomstens telt» våren 1914. Tomt leide han av kommunen (Lunde 1939, 83). Beslutningen om å bruke telt ble tatt for å tiltrekke seg nye målgrupper og fordi det ble vanskeligere å leie lokaler den første tiden etter stiftelsen av Evangelisk forening. Lunde lånte teltet ut til felleskristent arbeid, for eksempel til misjonsstevner (*Kinamisjonæren* nr. 6, 1918). Teltmøtene på Majorstua fortsatte i sommerhalvåret fram til 1921 da kommunen avsluttet leieforholdet. Da hadde Evangelisk forening alt vært bofast i seks år gjennom kjøp av Møllergata 20 (Lunde 1939, 84). Her var talestolen åpen for alle evangelikale. Det norske Kinamisjonsforbund fikk også faste lokaler i bygget (*Kinamisjonæren* nr. 2, 1920). Med «Sammenkomstens telt» introduserte Lunde uansett et møtelokale som senere ble mye brukt i evangelikale sammenhenger i Norge.

Lunde var opptatt av å ivareta hjemkomne misjonærers behov for husvære og tok initiativ til å kjøpe et misjonærhjem på Hadeland i 1921. Det fikk navn etter Kinamisjo-

nens daværende misjonsfelt, provinsen Sanshi. Siden det norske Sahnsi lå forholdsvis langt fra hovedstaden, ble eiendommen solgt i 1932 parallelt med at Lunde kjøpte en villa med flere mindre bygg og ti måls tomt på Lofthus i Oslo til samme formål (*Kinamisjonæren* nr. 5, 1921; nr. 3 og 4, 1932). Den evangeliske Forsamling donerte halve kjøpesummen på 50 000 kroner. Misjonærer med ulike kirketilhørighet bodde på Lofthus, og det var stevner og husmøter der til eiendommen ble solgt i 2000.

Lunde og Oxfordbevegelsen

Den internasjonale og interkonfesjonelle vekkelsen kalt Oxford(gruppe)bevegelsen kom til Norge høsten 1934. Lunde sluttet seg «helt» til den, skriver C. F. Wisløff (1971, 404). Det virker som en overdrivelse om en som ikke deltok jevnlig i bevegelsens arbeid.³⁵ I 1934 var Lunde på to Oxfordsamlinger og ga ett intervju om sitt positive syn på bevegelsen. Året etter inviterte han en av bevegelsens norske frontfigurer, professor Sigmund Mowinkel, til å tale i Møllergata 20 (*Fædrelandsvennen* 13.3.1935). Dessuten overvar han et «houseparty» i Larvik (Lunde 1939, 133). I intervjuet sa Lunde blant annet: «Alt jeg har sett av Oxford-gruppen har kunnet glede mig. Bevegelsen har virket helt overbevisende». Han var inspirert av frimodigheten, optimismen, ærligheten, den usentimentale vekkelsesforkynnelsen og innsatsviljen – og avrundet med at han hadde tro på Oxfordbevegelsen.³⁶

Disse hendelsene indikerer neppe full tilslutning til Oxfordbevegelsen som Lunde ikke engasjerte seg mer for. Likevel ble han viktig for den. Lunde var kjent og respektert i vekkelsesmiljøene og støttet bevegelsen på et tidspunkt da store deler av kristen-Norge var usikre på hvordan de skulle forholde seg. Indremisjonsselskapet, som var landets største kristne organisasjon, tok ikke stilling før generalsekretær Johan Martin Wisløff og hovedstyreleder Ole Hallesby omtalte Oxfordbevegelsen som «læreløs», «korsløs» og teologisk liberal under generalforsamlingen våren 1935 – og avviste samarbeid (Sødal 2013, 310–314).

Lundes støtte til Oxfordbevegelsen innebar legitimering av en økumenisk vekkelse som fikk sterk innflytelse på norsk kristenliv. Tusenvis av oxford-inspirerte mennesker vitaliserte menigheter rundt om i landet – og i nabolandene. Oxfordtilhengerne var dedikerte og ressurssterke, og mange hadde viktige samfunnsposisjoner. Ikke minst var enkelte pådrivere for å stifte Kristelig Folkeparti som et landsdekkende parti og *Vårt Land* som en landsdekkende, kristen avis i 1945. Partiet og avisa var felleskristne.

Det ble ikke noen økumenisk forbrødring i form av samarbeid mellom Lunde og lederne i Oxfordbevegelsen. Til det var de teologiske posisjonene for ulike, og Oxfordbevegelsen fulgte knapt allianselinjen. Oxfordbevegelsen var ikke tydelig evangelikal og utviklet seg i retning av en ideologi. Det må Lunde ha fått med seg, men han snakket heller ikke i dette tilfellet ned medkristne.

En sentral allianseøkumen

Tesen min var at Lundes viktigste historiske betydning ligger i hans økumeniske innsats. Jeg har beskrevet engasjement hans for allianseøkumenikken og vist hvordan det fikk betydning i samtiden og for ettertiden: Lunde startet og ledet en stor økumenisk og internasjonalt orientert vekkelse som ga inspirasjon til annet økumenisk arbeid i Skandinavia. Han var leder for en økumenisk misjonsorganisasjon i mer enn 20 år. Den heter nå Evangelisk Orientmisjon og har vokst de siste årene etter en nedgangsperiode rundt tusenårsskiftet. Lunde var medeier og sporadisk skribent i det økumeniske bladet *Evangelisten* i nesten 30 år. Bladet kommer fortsatt ut, men med lavere abonnementsstall enn da. Forsamlingen som Lunde stiftet, ble stadig mindre, men er nylig revitalisert.³⁷ Videre talte og skrev Lunde på måter som fremmet kristen enhet, og han deltok selv på flere økumeniske arenaer. I forkynnelsen og med handlinger viste Lunde at økumenikk var viktig og burde prioriteres av evangelikale kristne som heller ikke burde kritisere hverandre. I noen grad beredte han grunnen for og støttet pinsebevegelsen og Oxfordbevegelsen som på hver sin måte ble historisk viktige. Lunde presenterte også teltet som et økumenisk samlingssted i Norge. Det ble mye brukt i ettertiden.

Sammenlignet med andre som på denne tiden ivret for allianselinjen, oppnådde Lunde mye. Treiders virksomhet svant for eksempel hen i hans egen levetid (Engeset 1966, 39). Barratt ble mer opptatt av å utvikle pinsebevegelsen enn av enhetsarbeid, selv om pinsebevegelsen på sikt fikk langt større innflytelse over norsk og skandinavisk kristenliv enn Lunde. Uansett bidro han vesentlig til å styrke økumenisk praksis blant evangelikale i Norge og Skandinavia.

Likevel kan nettopp enhetsbestrebelsene ha vært en medvirkende årsak til at interessen for Lunde sank, og noe tilsvarende skjedde for Moody. Ifølge Olesen var Moody så tidsriktig og teologisk «rund» at det overraskende fort ble stille om ham da han døde (Olesen 1996, 76). Kan hende var særtrekkene for få til å skape interesse blant forskere både hos en verdensøkumen fra siste halvdel av 1800-tallet og hos en norsk økumen som virket de første tiårene av 1900-tallet? Uansett står det fast at Lunde i større grad og på flere arenaer enn mange av sine samtidige virkeliggjorde et prinsipp som fortsatt er viktig i deler av kristenheten i Norge, Skandinavia og globalt: At konfesjonelle skiller underordnes hensynet til å nå ut med evangelikal kristendom.

Noter

- 1 Bebbingtons fire karakteristika for evangelikal kristendom ligger til grunn for begrepsbruken: «conversionism, activism, bibicism, crucicentrism» (1989, 2–3).
- 2 Uttrykk fra Olesen 1996, 58.
- 3 Eskilt og Breistein 2008, 229–230, www.eauk.org/, lest 23.04.2025.
- 4 Se Løvlie 2025, kap. 11 om Moodys nedslagsfelt i Norge.
- 5 Løvlie 2025 dokumenterer ingen direkte forbindelse mellom Munch og Lunde.
- 6 Det er lite forskning om Treider og kretsen rundt ham. Steinar Moe omtaler miljøet i tilknytning til Ole Hallesby som kan ha hatt en vekkelsesopplevelse på et Treider-møte i 1894, Moe 1996, 45–52.

- 7 Jeg har søkt i Nasjonalbibliotekets og *Fædrelandsvennens* digitale avisarkiver for 1905–39.
- 8 *Byposten* finnes i Pinsebevegelsens arkiv, og jeg fikk digital tilgang til 1905-årgangen.
- 9 Følgende årganger av *Kinamisjonæren* finnes i Evangelisk Orientmisjons arkiv i Kristiansand og er gjennomgått: 1917–21; 1931–35; 1939–51. Lunde skrev også sporadisk i *Evangelisten*, bladet som utkom fra 1911. Det var mer inspirert av et norsk-amerikansk, luthersk blad med samme navn enn av Treiders da nedlagte organ som også het *Evangelisten*, Vasvik 1999, 19–25.
- 10 Faktaopplysningene i biografiavsnittet bygger på Lunde 1939 og Handeland 1936, 365–389 når annet ikke er oppgitt.
- 11 Wisløff 1971, 52 regner vekkelsen rundt Fredrik Franson i 1880-årene som hovedårsak til svekket lojalitet.
- 12 Nettverket er ikke beskrevet sammenfattende i kildene selv om Lunde-litteraturen nevner mange han var sammen med. Nettverket kan best utledes av opplysninger i Lunde 1939 og Wrede 1942 som jeg primært bygger på, i tillegg til oppslag i dagspressen og kristne blader som viser hvem Lunde sto sammen med om møtevirksomhet.
- 13 Ole Hallesby ble invitert til å avløse Lunde som vekkelsesforkynner i Stockholm i 1905, men avsto ifølge Norborg 1979, 51.
- 14 Opplysninger om reisene i Skandinavia bygger på Lunde 1939 og Wrede 1942, 14–20 som skriver om Finland, men Lunde 1939 har ikke noen fullstendig oversikt over reisene i Danmark og Sverige.
- 15 Vedtektene er referert i Lunde 1939, 75. Tilslutningen til trosbekjennelsen var et punkt som brøt med alliansetenkningen.
- 16 Rudvin 1970, 65; Sten Gudvangen: «Oslo-menighet endrer navn og satser på misjon», *Dagen* 11.9.2024.
- 17 Tall på veiledere er fra Handeland 1936, 383.
- 18 Han talte på landsvennstevner i 1915, 1920 og 1933 ifølge oppslag i *Kinamisjonæren* nr. 7, 1920 og *Fædrelandsvennen* 30.8.1915; 5.9.1933, og på årskonferansen i Sverige i 1921 ifølge *Kinamisjonæren* nr. 7, 1921.
- 19 Sitert etter www.evangelisten.no/om-oss, lest 1.2.2025.
- 20 Ifølge statistikk for 1929 fra Norsk Misjonsråd, kunngjort i *Kinamisjonæren* nr. 3, 1931.
- 21 Opplysningene om begravelsen bygger på *Kinamisjonæren* nr. 2, 1939 og Dahlene 1983, 125.
- 22 Kontekstbeskrivelsen er delvis inspirert av Ousland 1982, 11.
- 23 Paragrafene 7 og 8 fra 1900-programmet, hentet 12–02.2025 fra www.arbeiderpartiet.no/om/historien-om-arbeiderpartiet/historiske-partiprogrammer/.
- 24 Sitert etter Ekorness 1991, 105.
- 25 Antall plasser iflg. www.halogalandteater.no/nyheter/2024-11/den-glemte-historien-om-christiania-tivoli, lest 13.2.2025.
- 26 Sitert etter *Byposten* nr. 12, 1905.
- 27 Intervju i *Ørebladet*, gjengitt i sin helhet med biskopens tillatelse i *Byposten* nr. 12, 1905.
- 28 Tale i Den evangeliske Forsamling i Oslo januar 1930, gjengitt i *Kinamisjonæren* nr. 6, 1941.
- 29 Fransons mest kjente skrift, *Himmeluret* (1897), handler om de siste tider og Johannes' åpenbaring som tolkes dithen at Jesus skulle komme igjen i 1898, jf. Palmqvist 1948, 156–162.
- 30 Ifølge *Fædrelandsvennens* hovedstadskorrespondent «T.», 9.1.1907. Lunde-vekkelsen sammenlignes med pinsevekkelsen med sympati for den første og avsky mot den siste.
- 31 Ifølge oppslag i *Fædrelandsvennen* 18.2.1932; 5.9.1933.
- 32 Jeg har funnet ett unntak. Lunde holdt ifølge *Byposten* nr. 6, 1905 møter i metodistenes lokaler i Stavanger.
- 33 Ifølge tabell i Breistein 2003, 53.
- 34 Ifølge søk i *Fædrelandsvennen* 1907–1939.
- 35 Se Sødal 2013 som bla. bygger på arkivmateriale fra bevegelsen.
- 36 Gjengitt i *Oxfordbevegelsen i Norge* 1935, 84–86.
- 37 Hjemmesiden, www.xn--kirkenhp-g0a.no/ (lest 30.4.2025) vitner om det.

Litteratur

- Barratt, Thomas Ball. 1941. *Erindringer*. Filadelfiaforlaget.
- Bebbington, David W. 1989. *Evangelicalism in modern Britain. A history from the 1730s to the 1980s*. Unwin Hyman.
- Bloch-Hoell, Nils. 1956. *Pinsebevegelsen. En undersøkelse av pinsebevegelsens tilblivelse, utvikling og særpreg med særlig henblikk på bevegelsens utforming i Norge*. Universitetsforlaget.
- Breistein, Ingunn Folkestad. 2003. «Har staten bedre borgere?» Dissenternes kamp for religiøs frihet 1891–1969. Tapir.
- Dahlene, Kjell. 1983. *Plymouth Brethrens innflytelse i norsk kristenliv*. Eget forlag.
- Diesen, Ingulf. 1994a. *Veiryddere & «Veien videre»*. Hermon.
- Diesen, Ingulf. 1994b. *Norges vekkelseshistorie gjennom 1000 år*. Hermon.
- Eide, Bernhard, S. Anker-Goli og A. Ellingsgård. 1948. *Det Vestlandske Indremisjonsforbund gjennom 50 år*. Det Vestlandske Indremisjonsforbund.
- Ekorness, Karsten. 1991. *Samtaler md T.B. Barratt*. Filadelfiaforlaget.
- Ellingsen, Terje. 2001. *På terskelen til et nytt århundre. Studier i norsk kirkehistorie omkring 1900*. Egen utgivelse.
- Elstad, Hallgeir og Per Halse. 2021. *Norsk kristendomshistorie*. Samlaget.
- Engeset, Sigvard. 1966. *På veggen*. Norsk Luthersk Forlag.
- Eskilt, Ingrid og Ingunn Folkestad Breistein. 2008. «Økumenikk og misjon – et allianseperspektiv». *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* nr. 4, 229–244
- Gibbard, Noel. 2002. *On the Wings of the Dove. The international Effects of the 1904–05 Revival*. Bryntirion Press.
- Handeland, Oscar. 1936. *Vårløysing*, bd. III. Lunde.
- Lunde, Albert. 1905. *Prædikener af Albert Lunde*. Stenografisk optagne. Oscar Andersens Bogtrykkeri.
- Lunde, Albert. 1912–1913. *Fra Calmeyergadens Prædikestol*, bd. I og II. Johannes Bjørnstad.
- Lunde, Albert. 1955. *Fra Calmeyergatens prekestol*, med forord av I. Welle. Lutherstiftelsen.
- Lunde, Albert (m.fl.). 1941. *Se Han kommer*. Norsk Forlagsselskap.
- Lunde, Martha. 1939. *Albert Lunde. Minner fra hans liv*. Aschehoug.
- Løvlie, Birger. 2007. *Kor mykje stort ... Matias Orheim, hans bidrag til vestnorsk kultur- og kristenliv*. Tapir.
- Løvlie, Birger. 2022. «Et transnasjonalt evangelium? Dwights L. Moodys innflytelse i Skandinavia». I *Transnasjonale perspektiver på sekularitet og religion. Norske aktører, ideer og praksiser 1846–1986*, Inger Marie Okkenhaug og Karina Hestad Skeie (red.), 75–93. Universitetsforlaget.
- Løvlie, Birger. 2025. *Johan Storm Munch. Prest på prærien – evangelist i Kristiania*. Cappelen Damm Forskning.

- Meistad, Tore. 2000. *Kristendommens historie. En innføring*. Høyskoleforlaget.
- Moe, Steinar. 1996. Det avgjørende frelsesvalg. *Vilje- og omvendelsesforståelsen hos Ole Hallesby*. Høgskolen i Vestfold.
- Norborg, Sverre. 1979. *Vekkeren fra Aremark – Ole Hallesbys livssaga*. Luther Forlag.
- Norsk Missionsraad. 1928. *Til Jerusalem*. A. Lunde & Co.
- Nygaard, Per og Trygve Vasvik. 2012. *Med Evangelisten inn i et nytt århundre*. Evangelistens Forlag.
- Oftestad, Bernt T., Tarald Rasmussen og Jan Schumacher. 2005. *Norsk kirkehistorie*. Universitetsforlaget.
- Olesen, Eliith. 1996. *De frigjorte og trællefolket. Amerikansk-engelsk indflydelse på dansk kirkeliv omkring år 1900*. Anis.
- Ousland, Godvin. 1982. *Gullaldertid. Vekkelsesretninger i Norge 1900–1940. Hva de lærte og siktet på*. Luther Forlag.
- Oxfordbevegelsen i Norge. Artikler, referater, intervjuer*. 1935. Blix forlag.
- Palmquist, Efraim. 1948. *Fredrik Franson*. Ansgar forlag.
- Rudvin, Ola. 1970. *Indremisjonsselskapets historie*, bd. II. Lutherstiftelsen.
- Seland, Bjørg og Olaf Agedal. 2008. *Vekkelsesvind. Den norske vekkingskristendommen*. Samlaget.
- Skard, Sigmund. 1976. *USA i norsk historie*. Samlaget.
- Sødal, Helje Kringlebotn. 2013. *Norge i brann. Oxfordbevegelsen 1934–1940*. Cappelen Damm Akademisk.
- Sødal, Helje Kringlebotn. 2021. *Norsk kristendomshistorie 1800–2020. Fra selvsagt tro til mangfold*. Cappelen Damm Akademisk.
- Treider, Otto. 1926. *Svar paa indre spørsmål*. Indremisjonsselskapets Forlag.
- Vanton, Fridtjof. 1942. *De norske vekkelsenes historie*. Filadelfiaforlaget.
- Vasvik, Trygve. 1999. *Historien om bladet Evangelisten*. Bladet Evangelisten A/S.
- Welle, Ivar. 1948. *Norges kirkehistorie*. Lutherstiftelsen.
- Welle, Ivar. 1955. «Forord». I *Fra Calmeyergatens prekestol*, Albert Lunde, 7–14. Lutherstiftelsen.
- Wisløff, Carl Fredrik. 1971. *Norsk kirkehistorie*, bd. III. Lutherstiftelsen.
- Wrede, Karl August. 1942. *Albert Lunde. Ett Herrens vittne*. Finska Missjonssällskapet.
- Årdal, Øyvind. 1994. *Thomas Ball Barratt. Fra metodistpastor til pinsevekkelsens pioner*. Hovedoppgave i kristendomskunnskap, UniT.

Forfatter

Helje Kringlebotn Sødal

Universitetet i Agder

Postboks 422, 4604 Kristiansand, NORGE

helje.k.sodal@uia.no

Artiklen er blevet godkendt ved en redaktionsuafhængig fagfælleevaluering.